

Valinnanvapauden laajentaminen

Valinnanvapaus- ja monikanavarahoituslakivalmisteluryhmä on pyytänyt Kuntaliitolta näkemyksiä, jotka tulisi ottaa huomioon asiakkaan valinnanvapautta koskevaan lakivalmisteluun liittyen. Kuntaliitto tuo esiin seuraavaa:

Yleistä

Kuntaliiton näkemyksen mukaan asiakkaiden ja potilaiden valinnanvapauden lisääminen sote-uudistuksen yhtenä tavoitteena on kannatettavaa.

Valinnanvapaus lisää palvelujärjestelmän asiakaslähtöisyyttä niillä alueilla, joilla on toimivat markkinat. Kansalaisten tosiasiallisiin mahdollisuuksiin valita palveluntuottaja ja sitä kautta yhdenvertaisuuden toteutumiseen vaikuttaa markkinoiden olemassaolon lisäksi myös palvelun saavutettavuus ja siitä asiakkaalle aiheutuvat kokonaiskustannukset.

Valinnanvapauden toteuttamistapa ratkaisee, saavutetaanko sillä väestötason tavoitteita. Mikäli malli toteutetaan tavalla, joka heikentää yhdenvertaisuutta, saattaa seurauksena olla väestön hyvinvointi- ja terveyserojen lisääntyminen vähenemisen sijaan. Tässä yhteydessä on tiedostettava se, että kaikilla kansalaisilla ei ole halua tai kykyä käyttää valinnanvapauttaan oman tai läheistensä etujen mukaisesti.

Valinnanvapausmallin rahoitus ja tuottajille maksettavat korvaukset

Esitetyssä luonnoksessa ei ole selkeää rahoitusmallin kuvausta, minkä vuoksi valinnanvapausmallin vaikutuksia uudistuksen kokonaiskustannuksiin on mahdotonta arvioida. Kuntaliitto pitää kustannusten nousua yhtenä valinnanvapauden laajentamisen suurimpana riskinä.

Kuntaliiton näkemyksen mukaan esitetty kapitaatorahoitus on teoriassa hyvä, mutta sen toteuttaminen käytännössä vaikeaa. Niin sanotun asiakaskohtaisen hyvinvointiriskin ja onnistumisen perusteella annettavien kannustimien ja sanktioiden määrittely, kokeilu ja käyttöönotto suunnitellussa aikataulussa on erittäin haasteellista.

Tuottajien rahoitusmallin valmistelussa on kiinnitettävä erityisesti huomiota siihen, että malli ei kannusta tuottajaa tarpeettomaan ja tarkoitushakuisen asiakkaiden ohjaamiseen pois omasta asiakkuudestaan palvelulaitokseen tai toisen valinnanvapauttuottajan asiakkaaksi eikä ali- eikä ylihoitamiseen.

Parhaimmillaan kapitaatioperusteinen tuottajakorvaus kannustaa tuottajaa kehittämään innovatiivisia palveluja sekä hyvinvointia ja terveyttä edistävää työtapaa. Sopimukseen perustuvan valinnanvapausmalli voi kuitenkin kaventaa maakunnan sekä palvelulaitoksen mahdollisuuksia sopimuskaudella tapahtuvaan integroitujen palvelujen kehittämiseen yksityinen-julkinen rajapinnassa.

Alueellisten olosuhteiden huomioon ottaminen ja kustannustehokkaan palvelujärjestelmän luominen koko maahan edellyttää, että maakunnilla on oikeus päättää palvelustrategiansa mukaisesta palvelutuotannosta sekä valinnanvapauttuottajille maksettavien korvausten periaatteista.

Koska tulevien maakuntien toimintaympäristöt poikkeavat suuresti toisistaan, lainsäädännöllä pitää turvata palvelujen organisointi olosuhteet huomioon ottaen tarkoituksenmukaisimmalla tavalla. Tämän vuoksi kunnilla tulee olla mahdollisuus tuottaa omistamissaan yhtiöissä valinnanvapauden piirissä olevia palveluja.

Valinnanvapauden piirissä olevien palveluiden tuottajien rahoituksessa pitää palvelujen turvaamiseksi ottaa huomioon myös tuottajien kestävä liiketoiminnan ja markkinoiden näkökulma. Tuottajille maksettavaa rahoitusta ei voi tämän vuoksi liiaksi lukita laissa. Tähän ei valmistelussa juurikaan ole kiinnitetty huomiota.

Integraation toteutuminen

Kuntaliitto pitää valinnanvapausuudistuksen yhtenä suurimmista riskeistä sitä, että uudistuksen keskeisenä tavoitteena oleva asiakaslähtöinen integraatio ei toteudu. Uudistuksen kokonaisuuteen liittyvät valinnanvapaus, monituottajamalli ja yhtiöittämisvelvoite vaarantavat integraation toteutumisen ja edellyttävät maakunnalta sellaista järjestämisaikaa, josta ei ole missään aiempaa kokemusta.

Palvelutuotannon hajautus yksityisen ja julkisen välillä luo väistämättä rajapinnan, jonka ylitys vaikeuttaa palvelujen yhteensovittamista yksilötasolla ja lisää kustannuksia. Maakunnan, sen palvelulaitoksen ja valinnanvapautuottajien välillä laadittavat sopimukset eivät voi taata integraation toteutumista. Lisäksi monimutkainen sopimusjärjestelmä lisää hallinnollisia kustannuksia.

Maakunnalle asetettu velvoite seurata palvelun tuottajan toimintaa asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden mukaisesti vaatii maakunnalle runsaasti monipuolista asiantuntemusta valvomaan tuottajien toimintaa sekä kehittyneitä tietojärjestelmiä. Tämä lisää osaltaan uudistuksen hallinnollisia kustannuksia.

Siirtymäaika

Sote-uudistus ja siihen liitettävä sote-palvelujen valinnanvapausmalli muuttavat perusteellisesti koko suomalaista yhteiskuntaa. Jotta siirtyminen voitaisiin tehdä hallitusti ja turvata palvelujen häiriötön jatkuvuus, Kuntaliitto edellyttää maakunnille neljän vuoden siirtymäaikaa (2022 loppuun mennessä) valinnanvapauden piirissä olevien palvelujen yhtiöittämiseen. Alueellisten markkina- ja muiden olosuhteiden vaihtelun vuoksi maakunnille tulee antaa mahdollisuus asteittaiseen siirtymiseen uuteen malliin ja valinnanvapauden laajentamiseen.